

ЗВІТ ПРО ПОВЕРНЕННЯ В УКРАЇНІ

23 СІЧНЯ 2023 РОКУ



Ірпінь,
© МОМ, 2022

In partnership with _____



Співфінансується
Європейським Союзом



ВСТУП

З 24 лютого 2022 року повномасштабне російське вторгнення в Україну спричиняє безпрецедентну гуманітарну кризу по всій країні, що характеризується, серед іншого, переміщенням значної частини українського населення.

Ще у квітні 2022 року Міжнародна організація з міграції (МОМ) почала фіксувати значну кількість повернень переміщених осіб до звичного місця проживання (далі — «повернення»). Умови повернення значно варіюються, оскільки люди повертаються як до регіонів, які безпосередньо не постраждали від війни, але в яких спостерігається значний притік внутрішньо переміщених осіб (ВПО), так і до регіонів, які постраждали від конфлікту, і регіонів, які нещодавно повернулися під контроль українського уряду та зазнали суттєвих руйнувань. Через нестабільність поточної ситуації неможливо визначити, яка частка людей повертається остаточно, а яка тимчасово. Однак наявні дані свідчать про те, що українці, які повертаються, мають особливий набір потреб і вразливостей, що відрізняє їх від тих, хто нікуди не переміщувався, і від ВПО.

У контексті [Плану дій Генерального секретаря ООН щодо внутрішнього переміщення](#) та з метою підтримати партнерів у наданні цільової і доцільної допомоги особам, які повертаються до місць свого звичного проживання після вимушеного переміщення, МОМ презентує цей Звіт про повернення в Україні. У цій публікації проаналізовано останні дані МОМ щодо ситуації та потреб осіб, які повернулися, та щодо умов повернення, зібрані в ході оцінювань за Матрицею відстеження переміщень (МВП), проведених по всій країні.

Цей звіт базується на даних, зібраних у ході дванадцятого раунду Опитування загального населення МОМ, проведеного у період із 16 по 23 січня 2023 року. Це оцінювання охоплює все доросле населення усіх шести макрорегіонів (захід, схід, північ, центр, південь та місто Київ), за винятком Кримського півострова і не підконтрольних українському уряду територій. Опитування загального населення було проведено шляхом набору випадкових телефонних номерів, завдяки чому було анонімно опитано 2 000 унікальних респондентів віком від 18 років із використанням методу автоматизованого телефонного опитування (САТІ). Із детальним аналізом даних цього опитування стосовно становища і потреб ВПО читачі також можуть ознайомитися у [Звіті про внутрішнє переміщення \(12-й раунд\)](#).

ЗМІСТ

ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ	2
ДЕМОГРАФІЧНІ ДАНІ	3
ДИНАМІКА ПОВЕРНЕНЬ	4
КІЛЬКІСТЬ ПОВЕРНЕНЬ З-ЗА КОРДОНУ	5
УМОВИ ДЛЯ ПОВЕРНЕННЯ — ОГЛЯД	6
ОЦІНЮВАННЯ УМОВ ДЛЯ ПОВЕРНЕННЯ	7
ВАЖЛИВА ІНФОРМАЦІЯ: ДОХІД ДОМОГОСПОДАРСТВ	8
ВАЖЛИВА ІНФОРМАЦІЯ: ГРОШІ ТА ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА	9
ВАЖЛИВА ІНФОРМАЦІЯ: ЗИМУВАННЯ	10
ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ СИТУАЦІЇ ТА ПОТРЕБ	11
МЕТОДОЛОГІЯ	12

ПРИМІТКА ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ТЕРМІНУ «ПОВЕРНЕННЯ»

Для цілей цього звіту терміни «повернення» і «особа, яка повернулася» вжито без обмежень щодо статусу на позначення будь-яких осіб, які наразі перебувають у своїх звичних місцях проживання після тривалого періоду переміщення (щонайменше два тижні, починаючи з лютого 2022 р.), незалежно від того, чи вони спонтанно повернулися до цих місць з-за кордону, чи з місць внутрішнього переміщення в межах України.

Це визначення не охоплює осіб, які повернулися в Україну з-за кордону, але не повернулися до своїх звичних місць проживання в країні.

*Вказаний граничний період виявився статистично найбільш значущим у контексті вразливості, що виникає після повернення, у порівнянні з непереміщеним населенням.

Викладені в цьому звіті думки належать авторам і не обов'язково відображають погляди Міжнародної організації з міграції (МОМ). Інформація, що міститься у цьому звіті, призначена виключно для загальних інформаційних цілей. Використання позначень та подання матеріалу в цьому звіті не має на меті висловлення будь-якої думки щодо правового статусу будь-якої країни, території, міста чи населеного пункту, їхньої влади, кордонів чи меж від імені МОМ.

Якщо не зазначено інше, дані, представлені в цьому звіті, базуються на результатах дванадцятого раунду Опитування загального населення від 23 січня 2023 року.

Для отримання додаткової інформації звертайтеся за адресою: DTMUkraine@IOM.int

© 2023. Міжнародна організація з міграції (МОМ). Усі права захищені. У випадку цитування, перефразування або використання в будь-який інший спосіб інформації, що міститься в цьому звіті, джерело інформації необхідно зазначати так: «Джерело: Міжнародна організація з міграції (МОМ), Звіт про статистику повернень українців, січень 2023 року».

Фото: Житлові будинки в м. Ірпені поблизу Києва, які суттєво постраждали внаслідок бойових дій у лютому–березні 2022 року.

ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ



5 352 000

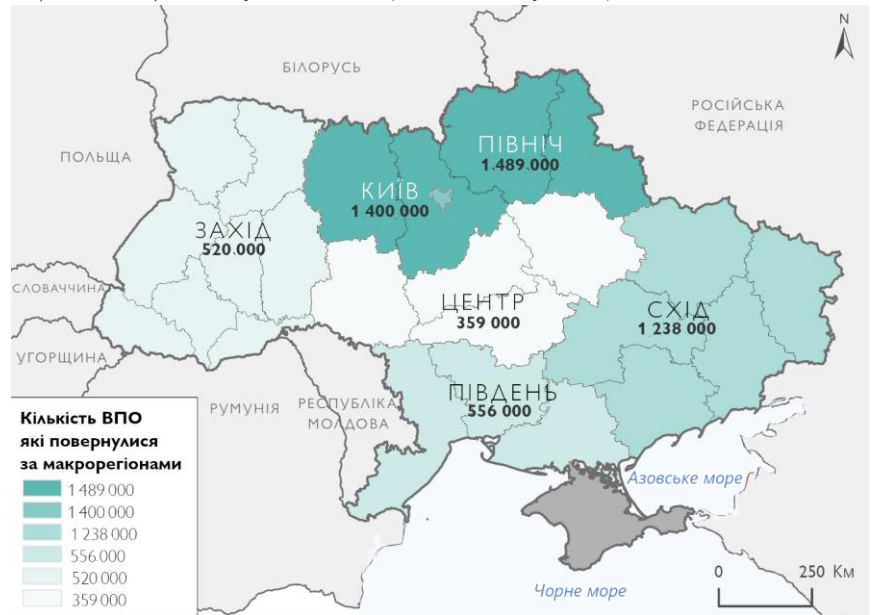
ОЦІНКА К-СТІ ВНУТРІШНЬО
ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ
-562 000 з 5 грудня

5 562 000

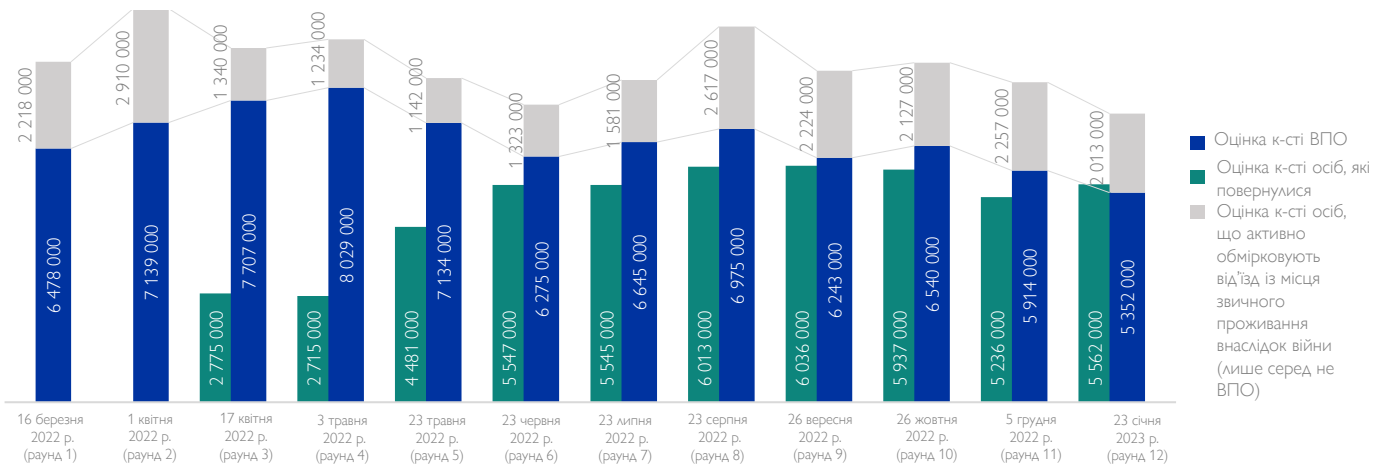
ОЦІНКА ЗАГ. К-СТІ ОСІБ, ЯКІ
ПОВЕРНУЛИСЯ
+326 000 з 5 грудня
(з яких 20% повернулися з-за
кордону)

Увесь спектр результатів дванадцятого раунду Опитування загального населення MOM представлено у двох взаємодоповнювальних документах: [Звіті про внутрішнє переміщення в Україні](#) та [Звіті про повернення в Україні](#). Додаткова аналітика доступна за запитом до DTMUkraine@iom.int.

ОЦІНКА МІСЦЯ ПЕРЕБУВАННЯ ОСІБ, ЯКІ ПОВЕРНУЛИСЯ, ЗА МАКРОРЕГІОНАМИ*



ТЕНДЕНЦІЇ ЩОДО ПЕРЕМІЩЕННЯ ТА МОБІЛЬНОСТІ



У глосарії MOM термін «повернення» визначений як «дія або процес повернення особи до точки відправлення». Повернення може бути в межах територіальних кордонів держави або з транзитної країни або країни призначення в країну походження. Національна нормативно-правова база в Україні не містить чіткого визначення терміну «особи, які повернулися», під якими розуміють осіб, які були вимушені або зобов'язані залишити своє звичне місце проживання через війну, але згодом повернулися. Практично повернення має місце тільки в разі анулювання чи закінчення строку дії раніше набутого статусу переміщеної особи: постановка на облік як ВПО на підставі Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» (від 1 червня 2014 року).

Про повернення також ідеться у разі транскордонного переміщення, коли закінчився строк дії статусу міжнародного захисту в іншій країні або такий статус скасовано, наприклад, у випадку з міжнародним захистом, наданим країнами Європейського Союзу громадянам України, які залишили країну

після 24 лютого 2022 року. Однак скасування або закінчення строку дії такого статусу не гарантує повернення. Також важливо розуміти, що не всі переміщені особи стають на облік у цьому статусі. За відсутності чіткого правового визначення терміну «особи, які повернулися» в українському законодавстві для цілей цього оцінювання MOM визначає осіб, які повернулися, як тих, хто на поточний момент перебуває у місці свого звичного проживання та зазначили, що повернулися туди після щонайменше двох тижнів перебування у статусі переміщеної особи через війну (з лютого 2022 року).

У дванадцятому раунді опитування серед усіх респондентів, які нині перебувають у своєму звичному місці проживання, 16% підпадають під визначення осіб, які повернулися, що складає близько 5 562 000 осіб станом на 23 січня 2023 року. Неможливо визначити характер таких повернень (постійний чи тимчасовий), хоча 80% серед тих, хто повернувся, вказали, що вони планують залишитися у своїх домівках (близько 4,4 млн осіб), 85% перебували в своїх домівках довше одного місяця.

* Макрорегіон — це територіальна одиниця, до якої входять області (регіони), згідно з визначенням у Законі України «Про засади державної регіональної політики» (частина 2 статті 1).

ДЕМОГРАФІЧНІ ДАНІ

Станом на 23 січня 2023 року, відповідно до демографії переміщеного населення, більшість осіб, які повернулися, складають жінки. Майже чверть складають немовлята і діти віком до 18 років. Порівняно з грудневими цифрами (одинадцятий раунд Опитування загального населення), MOM відзначає незначне зростання частки літніх людей серед осіб, які повернулися.

У січні 2023 року частка осіб, що повернулися, віком від 18 до 59 років становила 56% — такий самий рівень, як і у випадку переміщеного населення (57%). Частка людей похилого віку серед осіб, які повернулися (22%), є дещо вищою, ніж серед ВПО (16%).

Дані дванадцятого раунду показують, що в домогосподарствах осіб, які повернулися, є близько мільйона дітей шкільного віку (5–17 років); і це число схоже з результатами одинадцятого раунду опитування.

Демографічні характеристики осіб, які повернулися (лише домогосподарства з членами, які мають досвід повернення)

Відсоток осіб, які повернулися	Усього	Чоловіки	Жінки
Немовлята (до 1 р.)*	0,4%	0,2%	0,3%
Діти до 5 р. (крім. дітей до 1 р.)*	5,6%	2,6%	3,0%
Діти 5–17 р.	16,9%	7,8%	9,1%
Дорослі 18–59 р.	55,6%	22,7%	32,8%
Літні (60+)	21,6%	8,8%	12,7%
Усього	100,0%	42,1%	57,9%

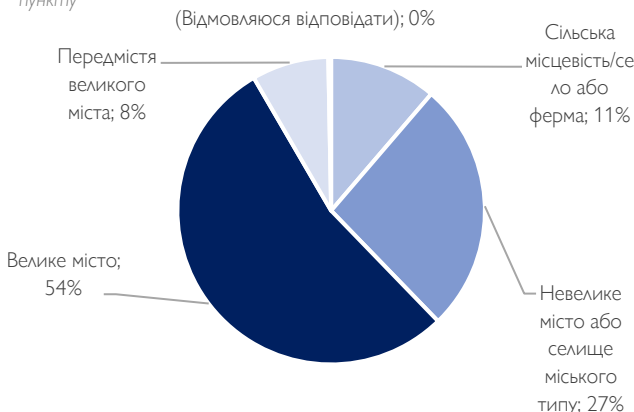
Оцінка розміру групи	Усього	Чоловіки	Жінки
Немовлята (до 1 р.)*	25 000	11 000	14 000
Діти до 5 р. (крім. дітей до 1 р.)*	309 000	143 000	166 000
Діти 5–17 р.	939 000	435 000	504 000
Дорослі 18–59 р.	3 090 000	1 264 000	1 826 000
Літні (60+)	1 199 000	491 000	708 000
Усього	5 562 000	2 344 000	3 218 000

* Гендерний розподіл серед дітей віком до 5 років розраховано із застосуванням даних Державної служби статистики України щодо співвідношення новонароджених дівчаток і хлопчиків за 2020 рік. Усі інші дані наведено на основі результатів Опитування загального населення.

ТИП НАСЕЛЕННОГО ПУНКТУ

Більшість осіб, які повернулися, проживають у великих містах (56%) або передмістях великих міст (10%). Відносно невелика кількість сімей повернулася в сільську місцевість (7%).

Відсоток респондентів серед осіб, які повернулися, за типом населеного пункту



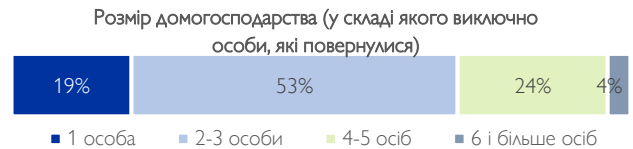
СТРУКТУРА ДОМОГОСПОДАРСТВ

Домогосподарства осіб, які повернулися, здебільшого, згідно з відповідями респондентів, складаються з трьох членів (усереднено). Однак 28% домогосподарств осіб, які повернулися, складаються з чотирьох і більше осіб. Майже половина осіб, які повернулися, мають одну дитину (49%), у 37% таких сімей двоє дітей.

Основні демографічні характеристики (станом на 23 січня 2023 року)



Відсоток респондентів серед осіб, які повернулися, за кількістю членів домогосподарств та за кількістю дітей (серед тих, у кого є діти)



Кількість дітей, які повернулися, на домогосподарство



ВРАЗЛИВОСТІ ДОМОГОСПОДАРСТВ

Відсоток домогосподарств осіб, які повернулися, які повідомили про наявність осіб із вразливих груп населення у своєму складі (лише домогосподарства з членами, які мають досвід повернення)



Варто відзначити, що 44% сімей осіб, які повернулися, мають принаймні одну літню особу віком від 60 років. Значна частка домогосподарств осіб, які повернулися, мають принаймні одну особу з хронічними захворюваннями (35%) чи інвалідністю (15%), 14% домогосподарств мають дитину віком до 5 років або немовля.

10% респондентів-осіб, які повернулися, не живуть у будинку чи квартирі, де вони проживали до війни. З них 47% стверджують, що це небезпечно чи некомфортно для життя.

ДИНАМІКА ПОВЕРНЕНЬ

Оцінка кількості осіб, які повернулися, за макрорегіонами

Макрорегіон повернення	Частка осіб, які повернулися	Оцінка к-сті осіб, які повернулися
КИЇВ	25%	1 400 000
СХІД	22%	1 238 000
ПІВДЕНЬ	10%	556 000
ЗАХІД	9%	520 000
ПІВНІЧ	27%	1 489 000
ЦЕНТР	6%	359 000
УСЬОГО	100%	5 562 000

Топ-5 областей за часткою осіб, які повернулися

Область	Частка осіб, які повернулися*	Оцінка к-сті осіб, які повернулися
Місто Київ	25%	1 400 000
Київська область	15%	825 000
Харківська область	12%	646 000
Дніпропетровська область	7%	377 000
Одеська область	5%	269 000
Інші області	37%	-

* Застереження: Походження та розподіл осіб, які повернулися, за областями має орієнтовний характер; репрезентативність вибірки на рівні макрорегіону.

Приблизно **278 000** ВПО планують повернутися впродовж двох тижнів після проведення опитування (5% респондентів).

У дванадцятому раунді Опитування загального населення **5%** нинішніх ВПО повідомили, що розмірковують над тим, аби повернутися до регіону походження впродовж двох тижнів після опитування. Це половина респондентів-ВПО, які мали намір повернутися в одинадцятому раунді (листопад–грудень 2022 року).



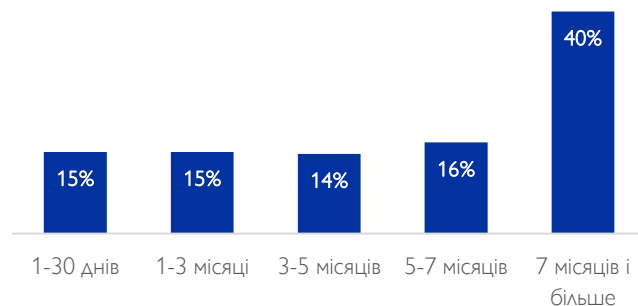
На макрорегіональному рівні це складає приблизно 73 000 ВПО, які зараз перебувають на сході України (6% порівняно з 12% у раунді 11). Близько 36 000 ВПО в центрі України (10%) і 35 000 на заході України (6%) також повідомили, що вони розглядають можливість повернення протягом двох тижнів після опитування. ВПО на півдні (31%) та в Києві (14%) найчастіше спостерігали за ситуацією, перш ніж ухвалювати рішення про повернення протягом наступних двох тижнів.

Застереження: Приблизна чисельність населення у макрорегіонах є орієнтовною через обмежений розмір підвибірki ВПО, які висловили намір повернутися в поточному раунді.

ЧАС ІЗ МОМЕНТУ ПОВЕРНЕННЯ

168 середня кількість днів із моменту повернення в межах **331** днів від початку війни (станом на 23 січня 2023 року)

У дванадцятому раунді Опитування загального населення 85% осіб, які повернулися, повідомили, що повернулися більше 30 днів тому. Приблизно кожна третя особа, що повернулася, повернулася до місця постійного проживання сім і більше місяців тому.



Приблизно **501 000** осіб, які повернулися, розглядають можливість залишити своє поточне місце перебування (9% респондентів).

Серед усіх осіб, які повернулися, **9%** розглядали можливість залишити своє поточне місце перебування, що загалом демонструє стабільний рівень з огляду на 8% респондентів-осіб, які повернулися, що повідомили те саме в одинадцятому раунді. Ще 10% (а саме 556 000) осіб, що повернулися, можуть замислитися про доцільність переїзду, залежно від ситуації.

Найчастіше замислюються про повторне переміщення особи, які повернулися до східних (20% порівняно з 11% у раунді 11), а також до західних регіонів України (14%, або 71 000 осіб). 10% осіб, які повернулися на південь України (54 000 осіб) і 4% осіб, які повернулися до Києва (54 000 осіб) розглядали можливість поїхати. Особи, які повернулися на схід України (20%) та Києва (12%), найчастіше повідомляли, що їх переміщення залежатиме від ситуації.

Застереження: Приблизна чисельність населення у макрорегіонах є орієнтовною через обмежений розмір підвибірki осіб, які повернулися та висловили намір виїхати.



МАРШРУТИ ПОВЕРНЕННЯ

У той час як майже половина всіх осіб, які повернулися, приїхали з інших областей України, 20% повернулися з-за кордону, причому переважна більшість спонтанно повернулася з країни ЄС. Близько 14% осіб, які повернулися, живуть на території, яка повернулася під контроль уряду України.

Відсоток осіб, які повернулися, за типом населеного пункту повернення

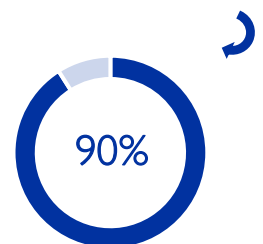


Інше місце в межах області походження

Інша область в Україні

Інша країна

90% усіх осіб, які спонтанно повернулися з-за кордону, повернулися з країн ЄС.



КІЛЬКІСТЬ ПОВЕРНЕНЬ З-ЗА КОРДОНУ

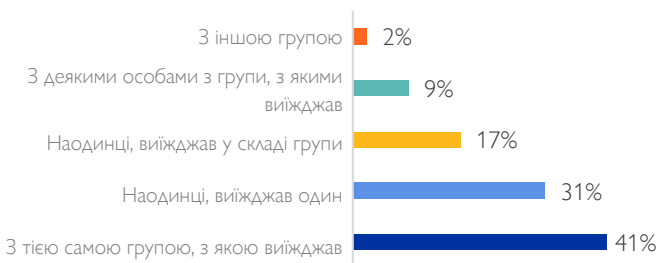
Із середини квітня 2022 року у рамках МВП MOM проведено понад 24 000 опитувань осіб, які повертаються в Україну з Угорщини, Польщі, Молдови, Румунії та Словаччини, щоб покращити розуміння основних профілів, моделей переміщення, намірів, потреб і причин повернення в Україну.* Опитування було проведено в прикордонних районах і транзитних пунктах; у ньому брали участь дорослі біженці з України та громадяни третіх країн (ГТК), які збиралися перетнути кордон з Україною: 8 743 у Румунії, 6 807 у Польщі, 7 131 у Молдові, 1 037 в Угорщині, 675 у Словаччині. Результати зважені за кількістю перетинів кордону з Україною з кожної країни протягом періоду збирання даних, коли та сама особа могла перетинати кордон декілька разів.

*Для отримання додаткової інформації про роботу МВП у сусідніх з Україною країнах див. <https://dtm.iom.int/responses/ukraine-response>

ДЕМОГРАФІЧНІ ДАНІ ТА СКЛАД ГРУПИ



Склад групи під час повернення



Майже всі (97%) респонденти були українцями, тоді як 3% були ГТК. Серед іноземних громадян більшість були з Молдови (28%), Азербайджану (12%), Індії (9%), Нігерії (7%), Туреччини (5%), Російської Федерації (5%), Узбекистану (4%), Вірменії (3%) та Ізраїлю (3%). Більшість респондентів були жінки (92%). Частка жінок вища, якщо розглядати окремо біженців з України (87%), і значно менша серед респондентів інших національностей (37%). Жінки також були молодшими за чоловіків у всіх країнах: більше половини (52%) були молодші 40 років, тоді як майже така сама частка (51%) чоловіків була віком 50 років і старше.

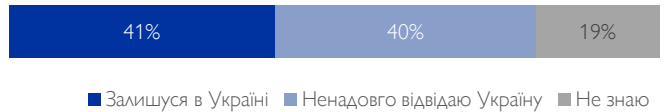
Половина респондентів повідомили, що більшість часу проводили за межами України в країні, де їх опитували. Інші країни, де респонденти залишалися в середньому найбільше, — Чехія (11%), Німеччина (10%), Румунія (6% серед опитаних в інших країнах), Болгарія (4%), Австрія (3%), Іспанія (2%) та Італія (2%).

ПУНКТ ВІДПРАВЛЕННЯ ТА ПУНКТ ПРИЗНАЧЕННЯ

Область походження	Частка респондентів	Область призначення	Частка респондентів
Дніпропетровська	15%	Дніпропетровська	15%
Одеська	12%	Одеська	13%
м. Київ	11%	м. Київ	11%
Київська	10%	Київська	10%
Запорізька	7%	Львівська	10%
Харківська	7%	Закарпатська	9%
Закарпатська	6%	Запорізька	7%
Інша	32%	Інша	26%
УСЬОГО	100%	УСЬОГО	100%

Найбільшими регіонами походження серед опитаних українців стали Дніпропетровська (15%), Одеська (12%), Київська області (10%) та місто Київ (11%). Близько 86% мали намір повернутися у свою область походження, тоді як 13% збиралися в іншу область і 1% не визначилися. Серед тих, хто подорожував в іншу область, багато хто повідомляв про небезпечне місце походження, неможливість дістатися до нього, той факт, що члени родини були внутрішньо переміщеними особами та володіння інформацією про те, що їхні будинки пошкоджені або зруйновані. Серед запланованих пунктів призначення регіони західної частини країни згадувалися дещо частіше, ніж регіони походження.

НАМІРИ



Майже однакова кількість респондентів мали на меті повернутися в Україну (41%) і короткочасно відвідати країну (40%), а близько однієї п'ятої були не впевнені у своїх планах. Серед причин залишитися в Україні були бажання воз'єднатися з рідними (59%); покращення ситуації в місці походження (23%); відсутність фінансових ресурсів та відсутність роботи для перебування за кордоном (11% та 8% відповідно); обов'язки з догляду за особами, які залишилися в Україні. Бажання зустрітися з членами сім'ї також є основною причиною короткострокових візитів (65%), разом із бажанням зібрати особисті речі (35%), необхідністю видати або відновити документи, що посвідчують особу (11%), допомогти членам сім'ї чи друзям в Україні або допомогти їм дістатися кордону (11% обидві категорії).

ПОТРЕБИ

До шістьох нагальних потреб респондентів під час перетину кордону з Україною належали їжа (14%), вода (13%), фінансова підтримка (13%), медичні потреби (7%) та транспортна підтримка (7%). Рівень потреб, про який повідомляють особи, які повернулися, є нижчим, ніж той, про який повідомляють українці та ГТК, опитані під час в'їзду до тих самих країн. Це може бути пов'язано з уявленням про те, що допомога не надається за межами України під час першого в'їзду в країну переміщення.

У той же час 5% респондентів повідомили про досвід несправедливого ставлення або дискримінації під час перебування за кордоном: у більшості випадків це були утиски та дискримінація через громадянство та/або мову, якою розмовляли в громадських місцях, або тривалі і незрозумілі процедури доступу до державних послуг (соціальних, медичних або освітніх установ). Деякі повідомили, що стикалися з дискримінацією через свою приналежність до ромської етнічної групи.

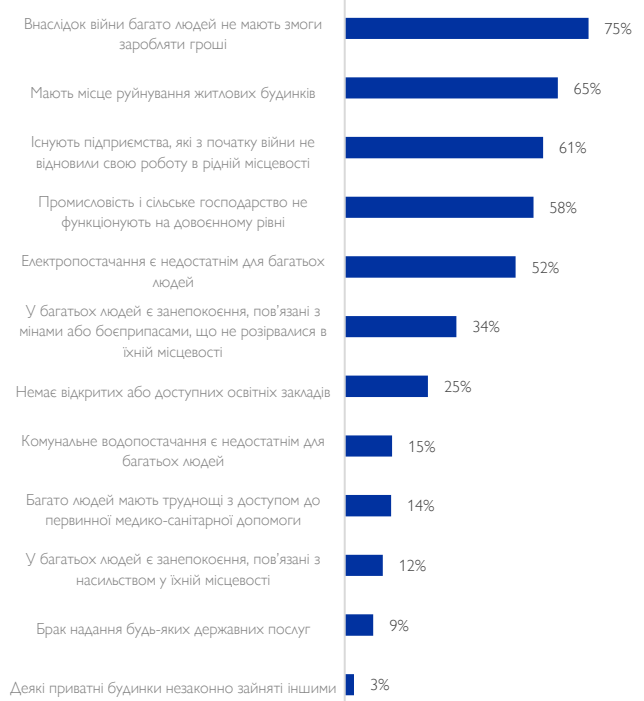
УМОВИ ДЛЯ ПОВЕРНЕННЯ — ОГЛЯД

У дванадцятому раунді Опитування загального населення респондентів-осіб, які повернулися, запитали про умови в місцях їхнього перебування. Загалом 75% респондентів-осіб, які повернулися, повідомили, що багато людей в місцях їхнього перебування не змогли заробляти гроші через війну. Найчастіше про це повідомляли особи, які повернулися на південь (94%) та схід (83%) України, і помітно рідше у місцях повернення в Києві (64%) та центрі України (60%). У зв'язку з цим 61% респондентів-осіб, які повернулися, вказали на те, що підприємства у районах повернення не відновили нормальної діяльності. Найбільше про це повідомляли ті, хто повернувся на південь (77%) та схід (68%) України.

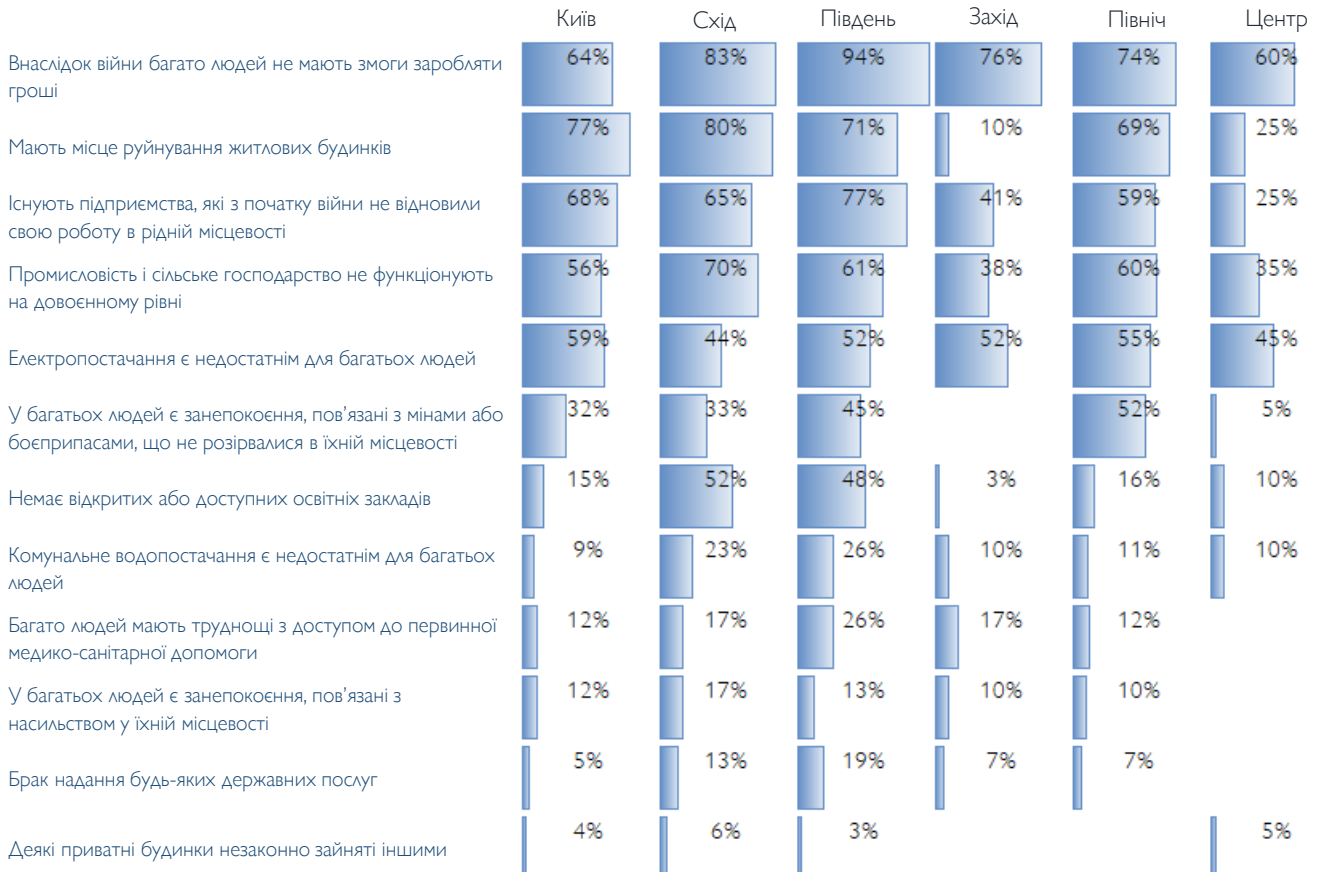
Вплив конфлікту на сільськогосподарські та промислові засоби до існування також підтверджують дані про умови повернення. Загалом 58% осіб, які повернулися, повідомили, що сільське господарство та промисловість не працюють так, як вони працювали до повномасштабного вторгнення. Найбільше це поширено на сході (70%) і особливо на півночі України (59%) та Києві (56%).

Про руйнування житлових будинків повідомили 65% осіб, які повернулися, причому найбільш часто страждали райони повернення на сході (80%), Києві (77%) та півночі (69%). Порівняно менше осіб, які повернулися, вважали, що багато людей не мали достатнього доступу до електроенергії в їхній місцевості (52%), найбільш поширеним це було в Києві (59%). Стурбованість щодо боєприпасів і мін, що не розірвалися, висловила третина респондентів (34%), найбільше на півночі (52%).

Відсоток осіб, які повернулися та повідомляють про умови, які існують у місцевості повернення



Відсоток осіб, які повернулися, що повідомляють про кожну умову, наявну в їхній місцевості походження, за макрорегіонами



ОЦІНЮВАННЯ УМОВ ДЛЯ ПОВЕРНЕННЯ

За результатами широких консультацій із партнерами з Робочої групи з оцінювання та аналізу (РГОО), Групи з міжкластерної координації (ГМК) та окремих кластерів МОМ розробила **Оцінювання умов повернення (ОУП)**.

Повернення ВПО часто розглядається як важливий і критичний крок до довготривалих рішень після конфлікту. Однак сім'ї, які повертаються, стикаються зі значними труднощами внаслідок переміщення та впливу конфлікту на їхні громади. Наразі не існує систематичного процесу реєстрації присутності осіб, які повертаються, або оцінювання умов у місцевостях повернення.

Для підтримки цільових заходів, спрямованих на запобігання вторинному переміщенню та зменшення вразливості, яка виникає через погані фізичні та соціальні умови, ОУП надаватиме детальну інформацію про місцевість, куди повертаються, найпоширеніші фактори вразливості для осіб, які повертаються, та причини такої вразливості.

«Оцінювання умов повернення» (ОУП) — це багатогалузеве оцінювання місцевості, яке проводиться за участі ключових інформантів на рівні поселення, щоб надати точні дані про:

1) Населення

- загальна кількість населення до війни
- оцінювана загальна кількість ВПО, переміщених **з** місцевості
- загальна кількість ВПО, розміщених **в** місцевості
- оцінюваний відсоток повернень (як % від переміщеного населення)

2) Контекст

- наприклад, чи була місцевість під військовим контролем РФ, пошкодження ключової інфраструктури, стан доріг тощо.

3) Умови

- багатогалузевий набір показників, заснований на системі показників Міжнародних рекомендацій щодо статистики ВПО (IRIS) і Рамковій основі МПК щодо довгострокових рішень.

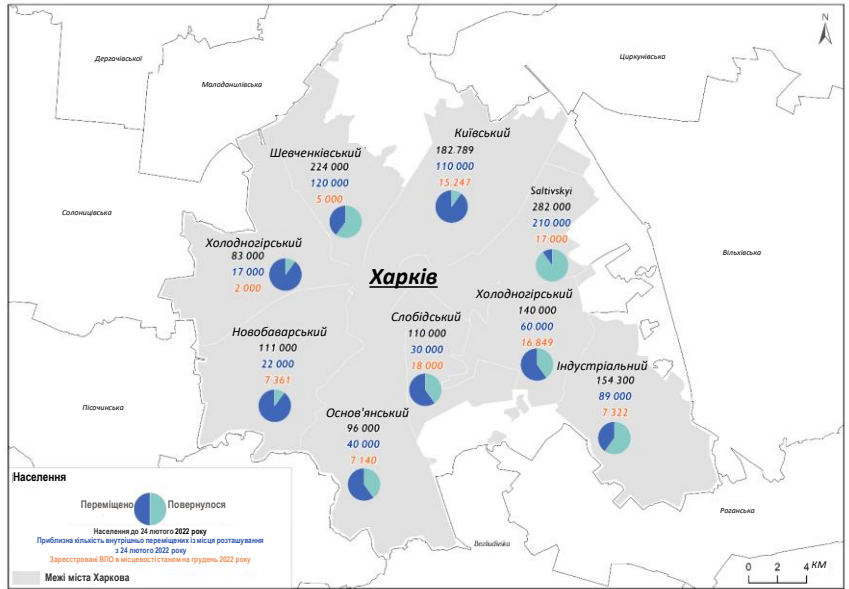
ПРЕДСТАВЛЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ

Дані з ОУП будуть представлені на рівні населеного пункту з індикаторами, згрупованими за темами та оціненими відповідно до їх суворості (тобто висока суворість вказує на те, що критичні умови для сталого повернення повністю відсутні).

Приклад даних про частку повернень та суворість для певної місцевості (за темами, зібрані в раунді 1 (січень–лютий 2023 року))

Громада, селище (місто-район)	Частка повернень	Засоби до існування	Житлово-комунальні та інші послуги	Знищене житло	Захист та безпека	Соціальна згуртованість
Харківська, Салтівський	61-80%	Середня	Низька	Висока	Середня	Середня
Харківська, Немилшанський	21-40%	Середня	Низька	Низька	Середня	Низька
Ізюмська, Бригадирівка	0%	Висока	Низька	Низька	Середня	Середня

Приблизна чисельність населення та частка повернень у районах міста Харкова (пілотний збір даних ОУП, грудень 2022 року)



Основна мета оцінювання подвійна:

- 1) забезпечити створення **систематичної бази доказів щодо того, куди відбувалося** та ще має відбуватися повернення по всій країні; і
- 2) забезпечити аналіз того, **як швидкість повернення в місцевості може бути пов'язана з наявними або відсутніми умовами**, зміцнити емпіричне розуміння сталого повернення та динаміки реінтеграції в Україні.

Дані для Оцінювання умов повернення збиратимуться постійно та повідомлятимуться кожні два місяці. Раунд 1 охопить період із січня по лютий 2023 року. Керуючись даними Загального опитування населення щодо основних областей повернення, дані будуть збиратися для ключових населених пунктів у вибраних громадах у: Київській, Харківській, Дніпропетровській, Одеській, Львівській областях.

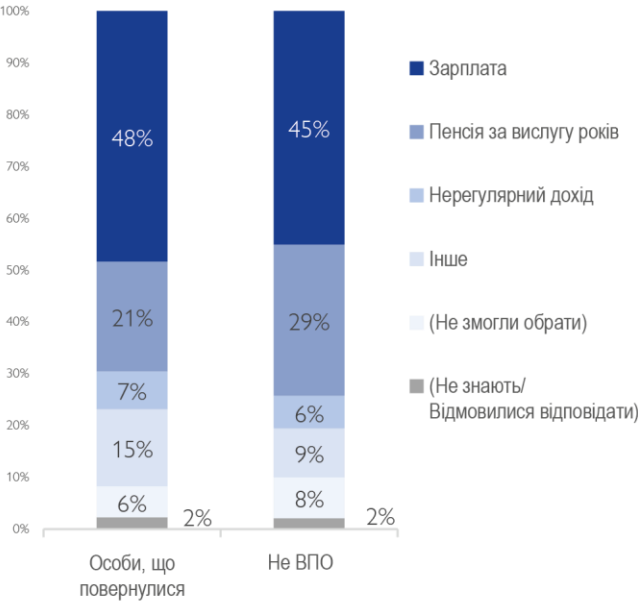
Ці дані також будуть зведені на рівні громади, щоб виділити географічні райони, де через суворість певних умов повернення є малоімовірним або нестабільним, і надати партнерам інформацію для вибору громади та інших процесів визначення цілей.

ВАЖЛИВА ІНФОРМАЦІЯ: ДОХІД ДОМОГОСПОДАРСТВ

ДЖЕРЕЛА ДОХОДУ ДОМОГОСПОДАРСТВ

Станом на січень 2023 року для майже половини осіб, які повернулися до місць постійного проживання, основним джерелом доходу домогосподарства була регулярна заробітна плата. Порівняно із населенням у цілому, менший відсоток осіб, які повернулися, поклалися на пенсію за віком як основне джерело доходу домогосподарства.

Основне джерело доходу домогосподарства за групами

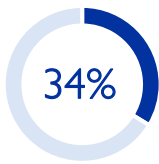


Постійна заробітна плата як основне джерело доходу домогосподарства (серед осіб, які повернулися)



Можливість покластися на регулярну заробітну плату як основне джерело доходу домогосподарства була менш поширеною серед осіб, які повернулися в північний, східний та південний макрорегіони країни, як показано на карті.

ДЖЕРЕЛА ТА РІВЕНЬ ДОХОДІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ



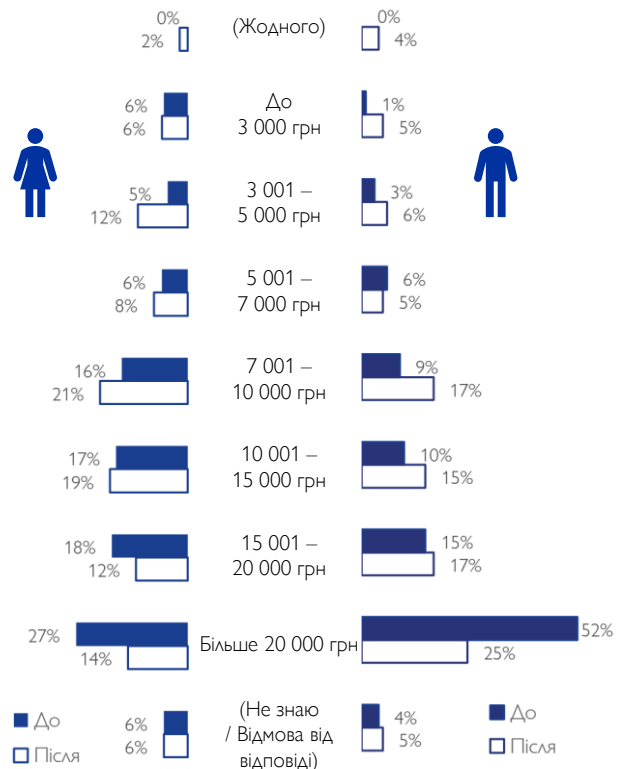
Серед осіб, які повернулися, 34% повідомили, що дохід на одного члена домогосподарства на місяць становить 2 600 грн або менше (≈ прожитковий мінімум на одну особу на місяць станом на січень 2023 року).

У дванадцятому раунді опитування загального населення респондентів запитали про рівень доходів їхніх домогосподарств нині й до початку війни в лютому 2022 року.

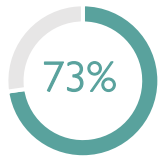
Близько 23% респондентів серед осіб, які повернулися, повідомили, що сукупний місячний рівень доходу їхнього домогосподарства становить менше 7 000 грн, що еквівалентні 135 долларам США. Серед переміщеного і непереміщеного населення 23% та 39% респондентів відповідно підтвердили наявність у домогосподарства доходу менше 7 000 грн.

Загалом 34% осіб, які повернулися, повідомили, що дохід на одного члена домогосподарства становить 2 600 грн або менше (2 589 грн складає прожитковий мінімум, встановлений Урядом України станом на січень 2023 року). Дані свідчать про те, що особи, які повернулися на південь, зокрема, частіше повідомляли про те, що їхній дохід на одного члена домогосподарства не перевищує прожиткового мінімуму (54% осіб, які повернулися на південь, самі повідомили про такий рівень доходу). Це також характерно для осіб, які повернулися, у домогосподарствах яких є діти: 42% повідомили, що їхній дохід на одного члена домогосподарства становив близько 2 600 грн або менше.

Рівень доходів домогосподарств осіб, які повернулися, у гривнях до та після лютого 2022 року, за статтю

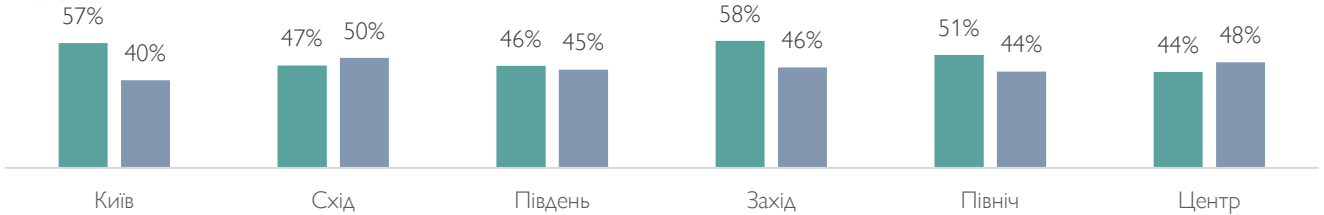


ВАЖЛИВА ІНФОРМАЦІЯ: ГРОШІ ТА ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА



Серед осіб, які повернулися на територію, де було відновлено контроль уряду України, 73% повідомили про потребу у фінансовій допомозі.

Частка респондентів-осіб, які повернулися та не є ВПО, які назвали грошові кошти своєю найбільш нагальною потребою, за макрорегіонами



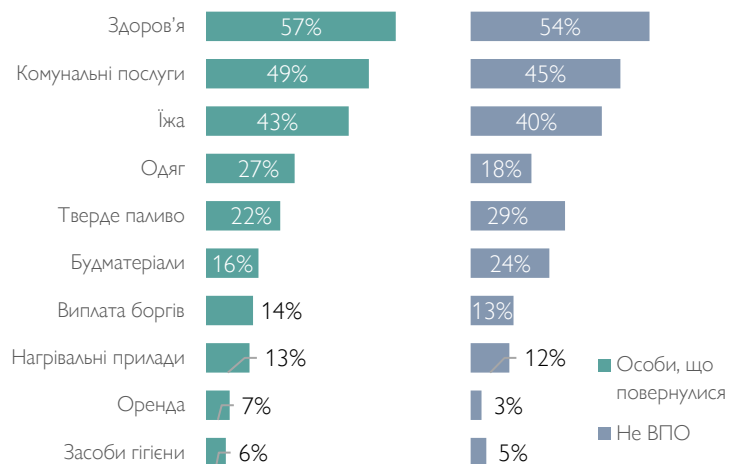
51% осіб, які повернулися, повідомили, що фінансова підтримка є їхньою найбільш нагальною потребою. Особи, які повернулися в Київ, західний та північний макрорегіони, набагато частіше повідомляли про потребу у фінансовій підтримці порівняно з непереміщеним населенням.

ОЧІКУВАНІ ЦІЛІ ВИКОРИСТАННЯ ГРОШОВОЇ ДОПОМОГИ

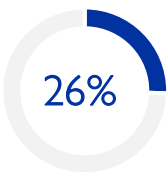
У дванадцятому раунді ОЗН було оцінено, для яких цілей респондентам потрібна грошова допомога. Запитання стосовно грошової допомоги в рамках цього опитування були сформульовані таким чином, щоб не створювати в респондентів невиправданих очікувань. Запитання стосовно очікуваних цілей отримання грошової допомоги були поставлені тим респондентам, які у відповідях на попередні запитання зазначили, що їхнє домогосподарство найбільше потребує грошей — фінансових ресурсів.

Як особи, які повернулися, так і непереміщене населення серед найбільш нагальних потреб, які вони би вирішили за допомогою грошових коштів, зазначили в першу чергу ліки й медичні послуги, у другу чергу — їжу та гроші на оплату комунальних послуг. Важливо відзначити, що домогосподарства осіб, які повернулися, частіше вказували, що купуватимуть одяг. Непереміщені особи частіше вказували, що витратять грошову допомогу на тверде паливо (29% порівняно з 22%) та будівельні матеріали, ніж особи, які повернулися (24% і 16% відповідно).

Відсоток респондентів серед осіб, які повернулися, та не ВПО за категоріями очікуваних витрат



ВАЖЛИВА ІНФОРМАЦІЯ: ОСВІТА



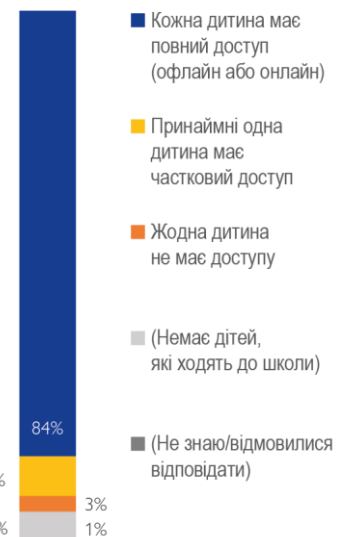
Серед усіх осіб, які повернулися, 26% зазначили, що в їхній місцевості немає відкритих або доступних навчальних закладів.

Для сімей із дітьми, які повертаються або мають намір повернутися до місць постійного проживання, гостро стоїть питання стабільного та безпечного доступу до навчальних закладів. Недостатня доступність навчальних закладів була особливо критичною у східному та південному макрорегіонах, де майже половина всіх осіб, які повернулися, повідомили про відсутність відкритих або доступних навчальних закладів у своїй місцевості (52% і 48%). Що стосується доступності навчальних закладів за типами населених пунктів, то більше третини (34%) осіб, які повернулися і проживають у малих містах або селищах міського типу, відзначили відсутність відкритих чи доступних навчальних закладів.

Що стосується доступу до шкільної освіти, то 84% домогосподарств осіб, які повернулися, в яких проживають неповнолітні, зазначили, що цього року їхні діти все ж мали повний доступ до шкільної освіти, а 10% мали обмежений доступ. Повідомлені причини обмеженого доступу до навчання включали відсутність підключення до Інтернету, відключення світла, проблеми з безпекою (атаки/повітряні тривоги) та відсутність очного навчання через війну.

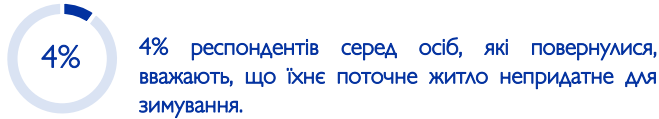
Серед домогосподарств осіб, які повернулися, 3% вказали, що жоден із їхніх дітей не мав доступу до освіти цього навчального року

Самооцінка осіб, які повернулися, щодо доступності навчання для дітей у поточному навчальному році →



ВАЖЛИВА ІНФОРМАЦІЯ: ЗИМУВАННЯ

ПРИТУЛОК ТА КОМУНАЛЬНІ ПОСЛУГИ



Загалом більшість респондентів із числа осіб, які повернулися, вважають, що їхнє поточне помешкання придатне для зимування (95%). Проте більша частка осіб, які повернулися, на сході (9%) та заході (7%) назвали своє поточне житло непридатним. Невелика частка осіб, які повернулися і проживають у притулках, які вважаються непридатними для зимування, може вказувати на те, що придатність житла є ключовим визначальним фактором у ухваленні рішення про повернення. Для порівняння, 5% непереміщеного населення вважають свій притулок невідповідним.

Частка респондентів-осіб, які повернулися, які вважають своє поточне помешкання непридатним для зими



77% серед тих осіб, які повернулися та повідомили, що їхнє поточне житло непридатне для зими, назвали причиною цього перебої в наданні комунальних послуг, таких як електрика та газ. Ще 31% вказали, що їхнє поточне житло непридатне для зимування через відсутність теплоізоляції або ремонту. Близько 15% осіб, які повернулися в непридатне житло, назвали витрати на оплату комунальних послуг та/або тверде паливо в зимові місяці, що може створювати навантаження на сімейний бюджет, і до того обмежений наслідок переміщення та економічного впливу війни.

Частка респондентів-осіб, які повернулися, та непереміщених осіб, які вважають своє поточне помешкання непридатним для зимування, за проблемами



*Додаткову інформацію див. в останній Оцінці твердого палива МВГП, у якій викладено теперішні системи опалення та розрахункові витрати на тверде паливо за областями на основі зібраних польових даних (Reliefweb).



Станом на 23 січня 2023 року 82% осіб, які повернулися, проживають у власному будинку, а ще 12% орендують житло. Особи, які повернулися на південь та схід України, частіше повідомляли про те, що їм не вистачало коштів для оплати проживання взимку.

Частка респондентів-осіб, які повернулися та мають достатньо коштів для оплати оренди та іпотеки протягом зими



*17% респондентів відновилися відповідати.

У середньому домогосподарства осіб, які повернулися, щомісяця сплачують на 348 грн більше за комунальні послуги, ніж домогосподарства непереміщених осіб.

Ця різниця найбільш помітна на півночі України, де домогосподарства осіб, які повернулися, сплачують за місяць на 638 грн більше за опалення та інші комунальні послуги. Кожен четвертий, хто повернувся з півночі, повідомив про необхідність покращити теплоізоляцію (25%).

На півдні України спостерігаються особливо помітні відмінності між оплатою комунальних послуг для осіб, які повернулися, та середньою вартістю комунальних послуг, сплачуваною непереміщеним населенням. Особи, які повернулися на південь, платять у середньому на 786 грн більше на місяць, ніж домогосподарства непереміщених осіб, і на 1 075 грн більше, ніж ВПО, яких прийняли у цій місцевості.

Загалом найбільше на місяць на комунальні послуги витрачають особи, які повернулися на південь (3 592 грн на місяць). Фінансовий тиск, який це створює для домогосподарств, що повернулися, очевидно впливає з факту, що 35% осіб, які повернулися, повідомили про потребу в більшій кількості теплої одягу.

Середні витрати на житлово-комунальні послуги у січні 2023 р.



ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ СИТУАЦІЇ ТА ПОТРЕБ

Особи, які були переміщені зі звичних місць проживання або які повернулися до таких місць, стикаються з критичними потребами. Профіль та ситуація цих підгруп дещо відрізняються, що зумовлює потребу в цільовій підтримці. Нижче зазначені основні відмінності між групами у межах вибірки загального населення для 12 раунду опитування MOM.

НАЙНАГАЛЬНІША ПОТРЕБА

Серед найнагальніших потреб, названих респондентами, які повернулися, яких попросили визначити **одну найнагальнішу потребу**, лишаються гроші (фінансова допомога) та тверде паливо. У зв'язку з падінням температури тверде паливо залишається найбільш нагальною потребою для 8% осіб, які повернулися.



Гроші — фінансова підтримка

46% Не ВПО 47% ВПО 51% Особи, які повернулися



Тверде паливо (вугілля, дрова тощо)

8% Не ВПО 6% ВПО 8% Особи, які повернулися



Інформація та зв'язок

4% Не ВПО 4% ВПО 6% Особи, які повернулися



Ліки та медичні послуги

7% Не ВПО 5% ВПО 6% Особи, які повернулися

Важливо: «Ліки та медичні послуги є найнагальнішою потребою для 5% ВПО»

ПОТРЕБИ: ҐЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ

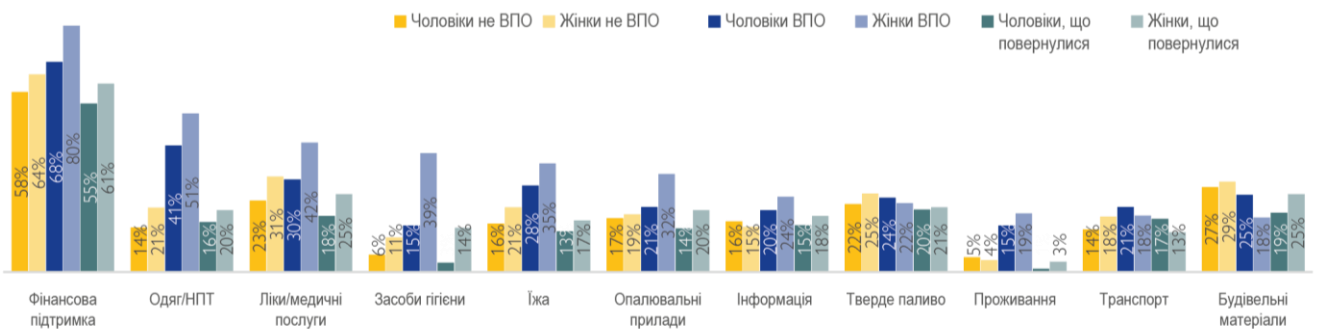
Незважаючи на повсюдну потребу у фінансовій допомозі, чоловіки, які повернулися, найменше з усіх груп населення повідомляли про цю потребу (55% порівняно з 44% у раунді 11). Жінки, які повернулися, також частіше повідомляли про потребу в одязі, ліках та медичних послугах.

ПОРІВНЯЛЬНА ОЦІНКА ПОТРЕБ

Усіх респондентів попросили визначити, чи потребують вони підтримки в кожній із категорій, зазначених нижче. Потреби варіюються залежно від статусу переміщення відповідно до ситуації. Наприклад, ВПО мають більшу потребу в опалювальних приладах, аніж непереміщене населення та особи, які повернулися, на загальнонаціональному рівні.

Примітка: % тих, хто відповів «Так» і «Частково так» у кожній категорії потреб

Категорія	Не ВПО	ВПО	Особи, які повернулися
Важливо: «75% ВПО потребують фінансової допомоги»			
Гроші — фінансова підтримка	62%	75%	59%
Одяг, взуття та інші непродовольчі товари	18%	47%	19%
Ліки та медичні послуги	28%	37%	23%
Їжа	19%	32%	15%
Засоби гігієни	9%	29%	11%
Опалювальні прилади	18%	27%	18%
Тверде паливо для опалення	24%	23%	21%
Інформація чи зв'язок із іншими	15%	23%	17%
Будівельні матеріали	28%	21%	23%
Транспорт	16%	19%	14%
Житло	4%	17%	3%
Доступ до грошей	19%	16%	18%



ПРИМІТКИ ЩОДО МЕТОДОЛОГІЇ

Дані, представлені в цьому звіті, отримано на замовлення Міжнародної організації з міграції (МОМ) у результаті телефонного експрес-опитування, проведеного MultiCultural Insights. Дванадцятий раунд збирання даних серед вибірки розміром 2 000 унікальних дорослих респондентів (віком від 18 років) було проведено в період із 16 по 23 січня 2023 року. Цю імовірнісну вибірку, що представляє понад 30 млн дорослих українців (віком від 18 років), було стратифіковано для досягнення репрезентативності на рівні 6 макрорегіонів України. Основа вибірки було створено шляхом формування переліку 100 000 десятицифрових номерів телефону, згенерованих за рахунок поєднання трьохцифрових префіксів, що позначають оператора мобільного зв'язку, з довільно згенерованими семицифровими номерами телефону. Згенерована основа вибірки є пропорційною до частки шести телефонних мереж, охоплених у дослідженні, на національному ринку. Інтерв'ю були проведені з використанням методу набору випадкових телефонних номерів, згенерованих у довільний спосіб. У такому режимі нові номери генеруються з інтервалом у мілісекунду. Інтерв'ю проводили анонімно. Перед початком інтерв'ю респондентів просили надати згоду на його проведення. Інтерв'юери використовували структурований опитувальник і метод автоматизованого телефонного опитування (CATI), щоб записувати результати безпосередньо в програму введення даних.

Використовуючи цю технологію у дванадцятomu раунді, група інтерв'юерів опитала 2 002 унікальні дорослі респонденти, які відповідали встановленим критеріям та надали свою згоду на опитування. Попри те, що методом набору випадкових телефонних номерів в Україні зазвичай вдається додзвонитися до приблизно 7–8% абонентів, у дванадцятomu раунді показник успішних дзвінків склав 12,0%. Для цієї роботи було залучено 27 інтерв'юерів. Група інтерв'юерів складалася з 6 чоловіків і 21 жінки. Інтерв'ю проводили українською мовою (83%) та російською мовою (17%). Вибір мови залежав від уподобань респондента.

Обмеження: Точна частка неохопленого населення невідома, тому під час тлумачення результатів потрібно враховувати певні застереження. Особи, які нині проживають за межами України, в опитуванні участі не брали завдяки застосуванню методу активного виключення. Розрахунки населення базуються на припущенні про те, що неповнолітніх осіб (молодших за 18 років) супроводжують їхні батьки або дорослі піклувальники. Основа вибірки обмежена дорослими, які користуються мобільним телефоном. Невідомо, чи всі телефонні мережі повноцінно працювали на всій території України протягом усього періоду опитування, тому деякі номери могли мати вищу ймовірність набору, ніж інші. Мешканці територій зі значними пошкодженнями цивільної інфраструктури, можливо, меншою мірою представлені у вибірці. Можна припустити, що фактичні потреби насправді більші, ніж ті, про які було отримано інформацію при опитуванні. В опитуванні не брали участі жителі Автономної Республіки Крим та не підконтрольних уряду територій Донецької та Луганської областей.

Застереження: У ході опитування інтерв'юери збирали інформацію про демографічні характеристики респондентів, їхнє поточне місце перебування та/або місце перебування після переміщення (географічна інформація), наміри щодо переміщення, заплановані місця призначення, потреби та проблеми, з якими вони стикаються під час цієї кризи. Аналіз було проведено з використанням двох підходів до оцінювання профілю населення, їхніх проблем і потреб. Для аналізу географічного профілю були використані дані без урахування відсутніх значень, виявлених на рівні макрорегіонів (n=2 000). Оцінювання потреб та інші частини аналізу було виконано з використанням даних, отриманих на основі повної вибірки (з урахуванням частки відмов відповідати на запитання).

Розподіл вибірки та кількість інтерв'ю за макрорегіонами			Похибка вибірки		
Макрорегіон	Усього проведених інтерв'ю (ж / ч / немає відповіді)	Частка інтерв'ю	Макрорегіон		Рівень достовірності 95%
КИЇВ	177 (110/65/0)	9%	КИЇВ	+/-	7%
СХІД	500 (281/2 019/0)	25%	СХІД	+/-	4%
ПІВДЕНЬ	214 (122/92/0)	11%	ПІВДЕНЬ	+/-	4%
ЗАХІД	457 (193/264/0)	23%	ЗАХІД	+/-	4%
ПІВНІЧ	380 (151/228/1)	19%	ПІВНІЧ	+/-	3%
ЦЕНТР	274 (159/115/0)	14%	ЦЕНТР	+/-	4%
Місце перебування не названо	0 (0/0/0)	0%	Усього по Україні	+/-	2%
Усього по Україні	2 000 (1 164/835/1)	100%			

Означення: Згідно з [Глосарієм МОМ](#), **внутрішньо переміщені особи (ВПО)** — це особи або групи осіб, які були змушені або зобов'язані втекти або покинути свої домівки або місця звичного проживання, зокрема в результаті або з метою уникнення наслідків збройних конфліктів, широкомасштабного насильства, порушення прав людини або природних чи техногенних катастроф, і які не перетинали міжнародно визнаний кордон країни. Для операційних цілей цього опитування інтерв'юери визначають ВПО як осіб, які залишили своє місце свого звичного проживання через нинішню війну.

МОМ визначає термін **«особа, яка повернулася»** як особу, яка зазнала міграційного переміщення та повернулася до початкового звичного місця проживання. Для цілей цього аналізу МОМ визначає термін «особи, які повернулися» як респондентів, які повідомили про виїзд зі свого звичного місця проживання з 24 лютого через поточну війну на період щонайменше 2 тижнів (14 днів), але потім повернулися.

Конвенція про статус біженців 1951 року визначає **біженця** як особу, яка: «через обґрунтовані побоювання стати жертвою переслідувань за ознакою расової належності, релігії, громадянства, належності до певної соціальної групи чи політичних поглядів... не може чи не бажає повернутися до [країни свого колишнього місця проживання]...».

Використання позначень та подання матеріалу в цьому звіті не має на меті висловлення будь-якої думки щодо правового статусу будь-якої країни, території, міста чи населеного пункту, їхньої влади, кордонів чи меж від імені МОМ. Викладені в цьому звіті думки належать авторам і не обов'язково відображають погляди МОМ.

ПРЕДСТАВНИЦТВО МОМ В УКРАЇНІ



МОМ
ООН МІГРАЦІЯ